

чи ще й на поліфункціональність, багатовекторність діяльності цих потужних громадських діячів, освітян (що саме по собі є науковою проблемою, яку також може досліджувати студент або група студентів спільно з викладачем).

Окрім того, сучасні викладачі та студенти теж можуть виступати суб'єктами формування історії регіональної педагогіки, орієнтуючись не лише на загальнонавчальний персоналій, а й долучаючи до них педагогів (включаючи і сучасних), котрі вирізняються високопродуктивним досвідом професійної діяльності. Важливо, щоб це був постійний процес вивчення, аналізування, оцінювання, систематизації, описування технологій якісної освітньої діяльності (як в концептуальному, так і в змістовому, технологічному аспектах), який може бути предметом професійного вивчення студентами.

Здатність до самоорганізації, визначення оптимального режиму та методики діяльності з опрацювання модуля є значущою складовою педагогічної компетентності педагога, яка визначає рівень здатності студента до продуктивної самостійної роботи, самоосвіти впродовж життя. Крім того, компетентність у сфері організації діяльності є важливою з точки зору теоретичної та практичної готовності до організації діяльності учнів, а також сприяє та практичній допомозі в розвитку самоосвіти учнів.

Список використаних джерел:

1. Левківський М. В. Історія педагогіки : підручник / М. В. Левківський. — К. : Центр навчальної літератури, 2006. — 376 с.
2. Марушкевич А. А. Невтомний працівник українського ренесансу Іван Огієнко. Педагогічний аспект / А. А. Марушкевич. — К., 1966. — 127 с.

This article investigates the problem of electiveness in providing person directed position in learning history of pedagogic.

Key words: principle of electiveness, modal education, person directed education, history of pedagogic.

Отримано: 18.06.2012 р.

УДК 2-18:27-248.64/74

Степан Ярмусь

Колегія Св. Андрія, Вінніпег (Канада)

ПАСТОРАЛЬНА АНТРОПОЛОГІЯ

**[за кн.: Додатки до автобіографії. "Моє життя..." —
Вінніпег, 2011. — С. 27-35]**

У статті подаються основні принципи православної антропології як протидія дегуманізації людини та руйнації духовності в сучасному світі.

Ключові слова і словосполучення: антропологія, кордоцентризм, феномен етнічності.

Двадцять століття – особливе і багате різноманітністю подій, наукових і технологічних досягнень, різних рухів у царині людського духа, тому характеризувати його нелегко. На це треба відповідної перспективи, емоційного віддалення, нейтрального заспокоєння, якщо таке може бути. Ми ж бо учасники багатьох по-

дій нашого століття, автори, виконавці або й їхні жертви. Наша відповідальність перед майбутнім – вірно задокументувати все, що в наших силах, а аналіз цієї документації зроблять інші. Проте й ми можемо братися до праці, що стосується нас безпосередньо – вивчати, зважувати й робити відповідні висновки.

Одне явище двадцятого століття хвилює мене особливо, і я займаюся ним уже майже 15 років. Цим явищем, започаткованим і пушеним в експериментальний рух носіями марксизму, комунізму, фашизму, навіть крайнього націоналізму, є велика дегуманізація людини. Хоч всі ці сили й системи обіцяли народам та своїм послідовникам свободу, добробут; “рай на землі”, – конкретна людина для них не становила ніякої вартості. Вони ставили людину на службу державі, партії та класу, позбавляючи таких людських категорій, як свобода духу, особистості, ініціативи, творчості, а понад усе – божественної гідності, відкидаючи те, що людина – богоподібна істота (Буття 1:26). Тому хоч коротенько треба подати основні принципи православної антропології, щоб краще орієнтуватися у проблемі, яка хвилює нас.

ОСНОВНІ ТВЕРДЖЕННЯ ПРАВОСЛАВНОЇ АНТРОПОЛОГІЇ:

Православна антропологія оснований на твердженнях Священного Писання, тобто на правді Божественного Об'явлення, а ця правда про людину, тобто – про її природу, навчає що:

1. Людина – то особливе творіння Бога, створена за образом Божим і на Його подобу (Буття 1:26).
2. Людина має Божественний мандат бути володарем у світі (Буття 2:15; Псалом 8:7-9) і бути відповідальною за всякий лад у ньому, – з екологічним ладом включно.
3. Людина – духовно-тілесна істота, яка включає начала двох світів (Буття 2:7): матеріального і духового.
4. Людина може брати участь у житті Бога: як і Бог, має людина безсмертність, раціональність, дар творчості, якого не мають Ангели.
5. Людина посідає свободу, силою якої може уподібнюватися Богу. Через надужиття дару свободи, людина втратила первісну подібність до Бога, коли в Адамі і впала в гріх. Але в Ісусі Христі вона може уподібнюватися Богу знову (Мт. 5:48), вірою в Нього.
6. Людина – істота вічна, і про цю категорію вічності багато говорив Христос (наприклад, 6 розділів Євангелії Св.Івана та паралельні місця).
7. Первісно людина була в стані невинності, тобто – вона була в повному ладі з усім світом. В упадку Адама, вона порушила свою невинність і свій лад: у самій собі, у відношенні до світу і у відношенні до Бога.
8. Людина – вільна істота перед Богом і перед Дияволом. На базі своєї волі, віри в Христа і життя в Таїнствах, – людина не тільки уподібнюється Богу, вона навіть стає учасницею Божественної Істоти (2 Петра 1:4).
9. Людина є відповідальною за встановлення ладу в самій собі, зі своїм довіллям, з Господом Богом.
10. Людина – безпосереднє творіння рук Божих, вершина всього його творіння. Вона така велика цінність, що була варта жертвовної посвяти Сина Божого.
11. Людина свідомо своєї цінні й своєї свободи перед Богом і перед Дияволом.
12. Маючи свободу вибору між добром і злом, людина буває суджена: силою своєї власної совісті та силою правосуддя Великого Бога. Такою є людина й вся людська природа в очах православної антропології. Вона оцінюється як унікальна вартість у цілому космосі, у Всесвіті.

КОНЦЕПЦІЯ ПАСТОРАЛЬНОЇ АНТРОПОЛОГІЇ

Ось так розуміється кожна конкретна людина. А в що перетворило людину наше ХХ століття – того свідками ми є. Ставши жертвою багатьох сил, вона стала хаосом, – диявольною істотою, або – в контексті даного мислення, – вона стала жертвою повної дегуманізації, і тому вважаю, що сучасна людина вимагає максимум уваги пасторальної антропології – богословської науки, яка вбирає в себе вчення про людину таких наук, як філософія, культурологія, соціологія, психологія, стіологія, історія та ін.

Людину ХХ століття носили на вістрях різних парадоксів. Різні системи і рухи виступали з утопічними гаслами й турботами про долю упослідженої людини, а доводили її до великого голодомору в Україні в 1932/33 роках, до масових розстрілів, могил в Катині, Бабиного яру, газоморних камер, звірств серед південних слов'ян або навіть до того, що діється на наших очах з долею людини в окупованій Україні. І цій усталеній дегуманізації людини, здається, немає кінця, Людську душу гнітить упадок духу й розчарування у житті, парадокси буття й байдужість до ідеалів.

Обманену, ображену і знівечену людину повинні рятувати не тільки всі сили держави, але й Церкви. Пора Церкві вийти поза стіни своїх храмів і придивитися до народу. Згадаймо прадавні апокрифічні українські легенди про Св. Миколу та Св. Касіяна і бідняка, що опинився з конячками у болоті, тобто – у біді. Св. Микола здогадався допомогти біднякові, а Св. Касіян не захотів забруднити своєї світлої одежі. Над святими народна совість вчинила суд, присудивши святкувати Св.Миколу два рази на рік (22 травня і 19 грудня), а Св.Касіяна – тільки 29 лютого, тобто раз на чотири роки. То за що будуть святкувати нас?... За світлість наших облачень чи за те, що ми, бува, йшли на ризик і пробували торкнутися життєвого нерва, де людині болить, і вона була б глибоко вдячною за руку помочі, навіть за співчутливе слово.

Щодо Пасторальної антропології, то це нова богословська наука, завданням якої є змінити панівну священничу психологію Св. Касіяна на крайню потрібну пастирську психологію Св. Миколая, доповнити літургічну психологію священника своєрідним пастирським антропоцентризмом, який вбирає у себе щонайперше увагу до потреб людини у найширшому їхньому спектрі, які є. Від задоволення цих потреб залежить повнота буття, проте має бути врахований той аспект, щоб особистість не стала гвинтиком якоїсь системи, втратили почуття особистої свободи, ініціативу, волю для духовного у розумового розвитку.

Особиста свобода – надзвичайно важлива категорія. Вона творить людську істоту богоподібною людиною.

КОНКРЕТНА ЛЮДИНА – АБСОЛЮТНИЙ УНІКУМ

Треба наголосити, що людина – є абсолютне Боже творіння, неповторний, ніким незаступний духовий унікум, який має своє місце у системі видимого і невидимого світу. Тільки сама людина може це місце виповнити, і сама може його змарнувати. Це величезний привілей, величезна відповідальність, за виповнення чи невиповнення якої людина буде суджена: по-перше, сама в собі (силою своєї совісті), а по-друге, на очах всього Божественного світу, на Страшному Суді, про що нам частенько пригадують.

Сама ж людина – велика й унікальна цінність, якої нівечити не можна. Цю істину повинен засвоїти кожний, особливо той, хто має справу з конкретною людиною, зокрема й, либонь, найбільше – православний священник-душпастир. Хочеться пригадати з цієї нагоди таке: за часів Старого Заповіту найбільшою свя-

тістю вважалося поняття Суботи. Субота – то святість непорушна, й за зневаги й порушення її законів людей забивали камінням на місці. І ось з'являється між людьми Ісус Христос, і, куди він не заїде в Суботу, там приписи Суботи порушувалися, за що його осуджували законники. Але він врозумляв противників спокійно тим, що “Субота постала для чоловіка, а не чоловік для суботи» (Мр. 2:27).

Людину не можна зневажати, бо Сам Господь виявив, що судитимуть нас тільки за ставлення до людей, а головне – саме за ставлення до людей у потребі. А категорій канонічності/неканонічності гріхів Господь не згадує (25 розділ Євангелії від Св. Матвія, вірші 31-46). Який тут сильний натяк християнам і особливо душпастирям! Говориться там, що хто служить людині – служить Христові. А як тяжко буває вбачати Христа в особі ближнього свого! А тут мова про те, що Його треба вбачати навіть в особі злочинця: “У в'язниці Я був – і ви прийшли до Мене» (Мт. 25:36).

Коли Господь говорив про загублену соту овечку (Лк. 15:4-6), то казав нам, що в якому б стані людина не була, – вона ніколи не втрачає людської цінності і в найгіршому стані не маємо морального права відвертатися від неї, не рахуватися з нею по-людському.

ОСНОВНЕ В ДУШПАСТИРСТВІ – АНТРОПОЦЕНТРИЗМ

На Заході, де в площині пастирського вишколу й виховання зроблено величезні досягнення, – принципи Пасторальної антропології добре знані. І зовсім інша справа у нас.

Незважаючи на спроби Петра Могили звернути увагу єпископів і священників на людину з її потребами, залишається панівною психологія, що священник – служитель Церкви, а вірні – це ті, які усе роблять для добра Церкви. Тому більшовики й називали нас служителями культу, а Церква стала нам “Суботою”, для якої ми вимагали жертв від бідних людей. Ми дуже мало говорили про душевні потреби людей, про їхнє спасіння, і навіть тепер витрачаємо більше сили й часу на відстоювання тієї чи іншої форми Церкви, ніж на те, щоб вдовольнити глибокі душевні потреби кожної людини, що йде до нас. Треба усвідомити, що люди йдуть до церкви не з почуття патріотичного обов'язку, а під тиском глибоких душевних потреб. І коли вони не знаходять тут заспокоєння своїм душам, то можуть піти шукати собі інших конфесій, і роблять це без обтяження совісті.

Антропоцентричний принцип душпастирства диктується не тільки емпіричними висновками, але й проповідується Євангелією Ісуса Христа, ідеалізується популярною психологією української людини. Наявним доказом цього є вищезгадана народна легенда про суботоцентричного Св.Касіяна й антропоцентричного Св.Миколая. Як відомо, легенди бувають носіями категорій правди й справедливості, і люди їх люблять і навчаються від них багато. Пастирський антропоцентризм виводить священника на площину співчутливого розуміння й готовості подати людині руку помочі, розрадити словом, вселити у душу, що є надією, – єдиною ціллю пастирського антропоцентризму в суб'єктивному й об'єктивному сенсі.

ВИЗНАЧЕННЯ ПОТРЕБ ЛЮДСЬКОЇ ІСТОТИ

Основною причиною для вироблення концепції Пасторальної антропології стала вже констатована проблема великої дегуманізації людини, філософського, політичного й економічного її обману, небувалої руйнації духовності сподовж 70 років. У тоталітарній системі СРСР людина була позбавлена свободи духовного, психологічного, філософського, політичного, соціологічного, етнологічного, навіть матеріального розвитку, в неї виробили ментальність тюремної людини.

Страшним тут є те, що це досягалося планово, програмово, тобто інженери “нової людини” планово дегуманізували її, силоміць позбавляли всіх тих якостей, завдяки яким людина є людиною.

Феномен дегуманізації людини, особливо програмової дегуманізації, є фактом ХХ століття, на який звернула увагу наука. Особисто я займався проблемами дегуманізації людини у 70-х роках і є автором праці “Духовість українського народу”. Іван Паскевич задокументував цю проблему в альбомі фотознімків під заголовком “Німа пісня”. Проте дегуманізація людини – феномен не тільки Східної Європи, а й всесвітній, тому не можна залишатися байдужим до проблеми християнського душпастирства ні на Сході, ні на Заході.

Я прихильник того, що сучасною людиною має займатися Церква, школа, міністерство освіти, а головне, – священство. Священик повинен прийняти усвідомлення, що він є священником тоді, коли звершує Божественну Літургію і приступає до виконання своїх функцій з моментом Малою Входу, коли вперше входить у Вітар через Царські Врата. Він закінчує своє священнослуження виголосом після Причастя “У спокої вийдімо!”. Відтоді й до чергового звершення Божественної Літургії, він – душпастир, він серед народу, він пізнає своїх парафіян по імені, вивчає їхнє життя, особливо їхні потреби. Так велить Христос. А опис його психології доброго пастиря записав Св.Іван у десятому розділі своєї Євангелії, Щоб іти в народ, – треба озброїтися знанням, умінням, досвідом, розумінням людей і неодмінно – любов’ю до знівченої життям людини.

Щодо розуміння потреб людини, то добрий пастир повинен бути свідомий того:

Згідно із загальноприйнятими висновками, людина живе в трьох головних системах, до яких вона мусить пристосуватися, щоб забезпечити собі життєвий лад та загальний добробут. Цими системами є:

1. Природна система – це світ, серед якого людина живе.
2. Соціальна система – це суспільне середовище людини.
3. Духовна система – це система релігійна, а в нас – християнсько-православна.

Кожна з цих систем вимагає відповідного відношення:

1. Відношення до світу.
2. Відношення до людей.
3. Відношення до Бога.

Від правильного відношення до цих систем залежить добробут людини... Це повинен розуміти душпастир і бути на сторожі того добробуту. Крім того, психологія й культуральна антропологія визнають ряд основних, т.зв. імпульсивних потреб людської природи, від яких залежить загальний добробут людини і яких душпастир також не може ігнорувати. Ось вони:

- Потреби метаболітичного порядку: повітря, вода та пожива.
- Потреби репродуктивного порядку: подружній стан, забезпечення і продовження свого роду, потреба у рідні й родинному щасті.
- Потреба фізичної вигоди: житловий захист, одяга, безпека.
- Потреби соціологічного порядку: родина, суспільство, приязнь, держава.
- Потреба свободи руху, ініціативи, винахідливості, творчості.
- Потреба різноманітного поступу й розвитку.
- Потреби філософсько-психологічного порядку.

Добрий пастир не відверне уваги від цих потреб людської пригоди і не буде оборонятися використанням вислову Христа, що “Моє Царство не від світу цього” (Ів. 18:36), як це дехто робить. Тільки тоді нам треба відмовитися від багатового, що дає науковий та технологічний розвиток. Але це теж дар світу цього.

Більшість перерахованих природних потреб людини належить до потреб фізіологічного й психологічного порядку. Але потреби людини, на яку теологія починає дивитися більш голістично, вбачаючи єдність людини в її тріочності: дух, душа і тіло (1 Сол. 5:23).

Всі названі потреби людської істоти – реальні, дуже важливі у процесі нормального розвитку людини та підтримки й добробуту, скажімо, як для розвитку дитини – материнська любов або визнання особистої гідності людини. Бувають випадки, коли діти вмирають від недостачі материнської любові. Психологічна категорія любові дуже важлива в житті дорослої людини, а в християнській релігійній системі любов до людини вважається однією з головних заповідей.

ПАСТИРСЬКА КАТЕГОРИЗАЦІЯ ПОТРЕБ ЛЮДИНИ

Пасторальна антропологія – нова богословська наука, яка пропонує більш гуманізований підхід до людини, а конкретну людину оцінює як вільну істоту, істоту унікальної вартості. Тому вона неохоче обкладає людину тягарями та обов'язками. Пасторальна антропологія заохочує священство цікавитися людьми, вивчати їх, розуміти їхні потреби і служити їм, – хоча б тільки добрим словом.

Пасторальна антропологія співзвучна таким наукам, як філософія, психологія, соціологія, культуральна антропологія, і їхні висновки про людину приймає, одухотворює й збагачує духом Христа та Його Євангелія. Саму ж людину вона розуміє, як таємниче поєднання в одну істоту тіла, душі і духа й визнає, що всі три аспекти життя цій людській таємниці мають свої специфічні потреби. Пасторальна антропологія класифікувала ці потреби і вважає, що вони є різнорідні: фізіогенічні, психогенічні, ноогенічні й етногенічні. Всі ці природні потреби людської істоти вимагають належної уваги й задоволення, інакше життя людини повноцінним не буде.

Пасторальна антропологія, а з нею добре підготовлене душпастирство, повинні прагнути того, щоб охопити весь спектр потреб людини. Ми, священство і Церква, не можемо відмовлятися від відповідальності за всі аспекти людського життя, бо збалансований добробут людини – це також наша справа, і добробут повинен стати частиною нашого пастирського усвідомлення. Тепер стисло ознайомимося з кожною названою категорією:

Фізіогенічні потреби людини

У цю категорію потреб входять усі потреби імпульсивного порядку, від яких залежить добробут фізіологічного аспекту людського життя. Сюди треба віднести цілу низку відносних потреб: метаболічних, тілесного добробуту – вигоди, здоров'я, потреб репродуктивного порядку та всякого іншого фізичного добробуту. Правда, тут можна почути заперечення: “А що це має спільного з священством, з Церквою, з душиастирством?” І не дивно, бо наша історична практика свідчить, що від XVII століття Православна Церква в Україні з народом ніколи не стояла і добробутом людей на турбувалася. Навпаки, вона часто виступала проти його потреб та почувань. Але останнім часом ситуація змінилася. Наявність місійних рухів змушує нас все більше і більше орієнтуватися на народ, усвідомлювати його потреби, бо якщо не ми, то інші робитимуть це. Але у нас і надалі залишається панівною психологія священника-теурга (служителя культу), далекого від того проповідника, який постає на 10 розділу Євангелія від Івана. А коли приглянутися до місійної праці Самого Ісуса Христа, то найбільше бачимо Його серед народу. Як Він займається речами, що, здавалося б, мають не багато спільного з вірою та духом. Наприклад, Христос ловив та сма-

жив рибу, розпалював вогонь, ламав хліб, – все на заспокоєння потреб людей. Але в служінні фізіологічним потребам людей є дуже важлива духовна категорія. Микола Бердяєв писав: “Хліб мені – категорія фізіологічна. Але хліб комусь іншому – категорія духовна”. Над цим варто задумуватися.

Пастирська антропологія ставить священника обличчям до людей, які страждають і потребують допомоги. І коли він усвідомить значення такої орієнтації, то він буде священником на своєму місці.

Психогенічні потреби

Жодна з категорій людських потреб не є такою занедбаною, як потреби психогенічні. Цих потреб не розуміє простолюддя, мало вони зрозумілі й серед пастирства. А таке явище, як депресивний стан, ще й досі вважається явищем гріховним і трактується моралістично.

Не розуміючи таких психогенічних потреб, як любов, приязнь, порозуміння, признання, похвала, ми часто завдаємо людям великого душевного болю. А постійне нехтування особистості, її упосліджування може довести до психологічного нещастя, часом фізичних недуг. Або візьмімо почуття вдоволення! Чи треба воно людині? Так. Згадаймо біблійну розповідь про створений світ, де у першій главі книги “Буття” повторно стверджується: “І бачив Бог; що добре воно!”, тобто стверджується Божественне вдоволення ділом творчого досягнення. Щодо людини цей елемент ще важливіший.

До психогенічних потреб належать і почуття емоцій, особливо потреба виявлення емоцій негативної якості – гніву, суму, жалю. Найкращий вихід із негативного емоційного стану – це виявлення цих почуттів. Наприклад, печаль виликовується найкраще сльозами, а почуття провини сповіддю. Але нам бракує розуміння, що виявлення негативних почувань має терапевтичне значення. Треба знати, що, наприклад, вгамування у собі смертельної печалі доводить людину до різних фізіологічних недуг. Пасторальна антропологія, базуючись на досягненнях таких наук, як психологія й культуральна антропологія, прагне до глибшого розуміння психологічно-емоційного світу особистості, щоб повсякчас зцілювати духове здоров’я людини. Треба знати, що сповідь – це не намагання Церкви контролювати людей, а глибинна психічно-духовна можливість розв’язання патологічного стану психологічного чи духового порядку. Тому пасторальна антропологія намагається допомогти душпастирям розуміти і орієнтуватися у цих явищах. Правда, вирішення проблем дегуманізованої людини буде вимагати значно більше зусиль, ніж самої орієнтації у цих речах.

Категорія потреб ноогенічного порядку

Ноогенічні потреби природи людини включають категорії духовні й інтелектуальні, бо в давньогрецькій термінології поняття ноумени й нооса покриває обидва аспекти духового й інтелектуального життя. І якщо фізіогенічні й психогенічні потреби людської особистості стосуються царини негайно-горизонтального аспекту життя – ноогенічні потреби і заспокоєння їх сягають вищих сфер – туди, де домінує інтелект духовий. На цьому рівні людина стає “учасником реального ноотичного й спілкується з ангельським світом”, – твердить єпископ Каллістос Увер.

Це ставить людину на високий рівень. Ще у Вавилонському Талсуді було сказано, що «Праведник значиміший, ніж служебник ангел», тому долю світу Творець довірив не ангелам, а людям (буття 1:28, Псалом 8: 6-7).

Ноотичне, тобто – розумове, як і інші обдарування людини – обдарування потенційне. Цей дар, чи завдаток, людина мусить розвивати, рости у собі й

удосконалювати до безмежжя (Мт. 5:48). Це та царина, яка, за словами Христа, – тільки силою береться, і хто вживає зусилля, той здобуває її (Мт. 11:12).

Поетичний світ людини – сфера інтелектуальна, а обдарування притаманне тільки раціональній істоті – людині. Бо тільки людина народжується з прагненням до пізнання, до знання, і ця ноетична тяга особистості дуже сильна. Але ноетичне поєднує у собі розумове і духовне начало. Коли вони одухотворюються, це шлях людини до богоподібності, у чім і полягає заповіт Христа людям прагнути досконалості Самого Бога (Мт. 5:48).

Вимоги ноогенічного порядку включають усі засоби розвитку людини: інтелектуальний, психічний, духовний, навіть фізіологічний. Стремління до освіти, творчості, поглиблення у сферах філософських та богословських знань, піднесення рівня гідності – то прагнення людини заспокоювати свої потреби ноогенічного характеру. Цей аспект потреб людини мають розуміти батьки, вихователі, а головне, – церковне священство. Бо душпастирство – то служба народу. Священик повинен розуміти ноогенічні потреби людей, пізнавати нахили та здібності дітей, спрямовувати їх на шлях максимального розвитку та задоволення. Про те, що колись українське священство займалося такою працею, є свідчення арабського мандрівника Павла Алеппського.

Для Пасторальної антропології ноогенічні потреби особистості – категорії високого значення, якими має займатися православне душпастирство. І буде займатися ... якщо воно це усвідомить і буде того варте.

Базуючись на висновках філософії, психології та теології, можна говорити, як про справи природні, про потреби психогенічного та ноогенічного порядку, але їхні відмінності – справа досить складна, бо включає елементи філософії й теології, які дотримуються їм властивого розуміння речей, як, скажімо, нус (nous) – духовий інтелект, пнеума (pneuma) – щось між душою та інтелектом людини, психе (psyche) – принцип життя та розумової діяльності, богословське розуміння Духа як Божественного подиху в людину, про якого говориться в книзі Буття (2:7), платонівське розуміння елемента сперматичного логосу – (logos spermatikos) і т.ін. Але ці поняття краще залишити теології та філософії з їхнім нахилом до всяких вертикальних абстракцій. Пасторальна антропологія займається ними тільки до певної міри, наскільки вони стосуються практичної «горизонтальності» людського життя. <...>

Пасторальна антропологія проповідує свободу, пошану людської гідності, відкритість, вільне виявлення ініціативи, готовість іти на романтичний ризик, бо з цього складається повнота життя. Українці є романтиками з діда-прадіда! Ми кордоцентрики – діти степу, моря і свободи! Ось де корінь такої нашої етнологічної чесноти, як побратимство.

Орієнтувати людей у цій площині життя, повсякчас підтримувати духово і психологічно-завдання Пасторальної антропології, завдання християнського пастирства й Церкви. Це ж бо ділянка і поле для рабіністичної мудрості й єпископського ока. Тому і Церква, і її душпастирство мають бути готові до такої праці, не завжди вдячної, але конче потрібної.

Пасторальна антропологія доходить висновку, що місія Церкви не обмежується закликами людей до вірності, до посвят і послуху. Церква свята... Але нехай святість Церкви, святість пастирських покликань виявляються дійсно в святих зусиллях! Церква повинна починати говорити до своїх вірних мовою народу, мовою його сьогодення, – тоді народ сам піде за своїм священством, за своєю Церквою.

Залишається сказати кілька слів про те, чи богословіє Православної Церкви може допускати введення такої дисципліни, як Пасторальна антрополо-

гія та займатися проблемою етнічності? Гадаю, питання етнічного порядку мають стати частиною турбот Церкви та її священства. Далі, феномен етнічності: чи є на нього богословське чи біблійне виправдання? Нас, українців, звинувачують у крайньому націоналізмі, нашу Православну Церкву називають націоналістичною. Але чи така вона? Маємо відповідь і на це.

Якось апостолу Павлу в грецьких Агенах довелося говорити про походження народів. Основуючись на твердженні старозаповітної книги Повторення Закону (32:8), він проголосив: “І весь людський рід Він з одного створив, щоб замешкали всю поверхню землі, і окреслив час й границі замешкання їх, щоб Бога гукали вони, чи Його не відчують і не знайдуть, хоч Він недалеко від кожного з нас” (Дії 17:24-27).

Отже, феномен етнічності встановлений розвивається з волі Божої. Тому нас не повинно турбувати питання, з чиєї ми волі на цьому світі й на нашій землі. З волі Бога! Нас повинна турбувати свідомість, що ми з цією волею Божою робимо, як справляємося із своїм національним призначенням від Самого Бога?

Нічого на світі не з’являється без волі Бога! З волі Божої наш край, звідси й ми та наша доля. Наша етнічність – Божественний дар і доля, відповідальність і наша заповідь. Пасторальна антропологія бере на себе обов’язок по всякчас нагадувати людям про це.

* * *

Автор статті «Пасторальна антропологія» Степан Ярмусь – священник вищого рангу Української Православної Церкви в Канаді (має титули митрофорного протоієрея, протопресвітера), колишній голова Консисторії (тобто вищої церковної управи) УПЦ у місті Вінніпезі при блаженному митрополиті Вінніпеза та всієї Канади Василеві (Федакові). Він є доктором богословських наук і професором Колегії святого апостола Андрія при Манітобському університеті. Як відомо, УПЦ у Канаді перебуває в юрисдикції Константинопольського (Вселенського) патріархату, але підтримує також добрі стосунки з Українською Православною Церквою – Київським Патріархатом, з Українською православною Церквою в США та Українськими Православними Церквами у країнах Західної Європи, Латинської Америки, Австралії.

Доктор Степан Ярмусь – учень і вихованець одного з найвидатніших українських православних учених-богословів ХХ століття, доктора філософських наук і доктора богословських наук, професора Івана Івановича Огієнка (митрополита Іларіона, 1882-1972). Від нього Степан Ярмусь перейняв колосальну працелюбність, вміння поєднувати пастирську, педагогічну та науково-богословську працю. Він є автором книги «Духовність українського народу» (Вінніпег, 1983), ряду монографій, есе, статей, доповідей з історії Церкви, християнської філософії, пасторальної антропології, релігійної психології, геронтології. Популярність в Канаді і всьому світі користується книга, написана доктором Степаном Ярмусем у співавторстві з своїм сином Андрієм «До питання старості, хворіння і смерті» (Вінніпег, 1989), в якій із християнського погляду розглядаються й аналізуються завжди актуальні для людей питання смислу життя, збереження оптимізму і віри у вічне існування людської індивідуальності попри неминуче припинення фізичного, біологічного життя. 1991 р. з’явилася друком книга «Вибране із статей, проповідей та доповідей протопресвітера Степана Ярмуся».

Крім науково-дослідницької, професорсько-викладацької і пастирської діяльності, Степан Ярмусь відомий як публіцист. Він не раз супроводжував

митрополита Василя у його подорожах до Вселенської патріархії у Стамбул та до інших східних патріархатів і написав книгу «Враження з відвідин Православного Сходу». Багато років він є головним редактором щомісячної газети «Вісник» (українською та англійською мовами) – органу УПЦ Канади.

Народився Степан Ярмусь 25 травня 1925р. в селі Лідихові Кременецького повіту на Тернопільщині. 1942 р. його вивозять на роботи до Німеччини. Після війни він виїхав до Великої Британії, де здобув духовну освіту в Лондоні і був висвячений українським православним митрополитом Никанором спочатку в сан диякона, а потім – священика для церкви св. Миколи в Лондоні. На початку 60-х років навчався в Колегії святого апостола Андрія у Вінніпезі, а по закінченню студій повернувся до Англії. Проте невдовзі знову приїхав до Вінніпега й лишився тут на стале життя, допомагав митрополитові Лларіону, редагував альманах «Рідна Нива» та газету «Вісник» (головний редактор обох видань і досьогодні). 1969/1970 академічного року викладає на богословському факультеті Колегії св. Андрія. У канадських та американських духовних закладах Степан Ярмусь здобув учені ступені бакалавра, магістра і доктора наук.

Стаття «Пасторальна антропологія» друкується із незначними скороченнями.

Дмитро Степовик

The article views the basic principles of orthodox anthropology as opposing to the dehumanizing of a human-being in the modern world.

Key words and word-combinations: anthropology, cordocentrism, a phenomenon of ethnicity.

Отримано: 20.01.2012 р.